

UDK 334.73(497.4)
Izvorni znanstveni rad

Poljoprivredne zadruge u Republici Sloveniji

Franci Avsec

Zadružna zveza Slovenije, Ljubljana, Slovenija

SAŽETAK Predmet je ovoga rada proces tranzicije i prestrukturiranja poljoprivrednih zadruga Slovenije u postsocijalističkom razdoblju, što je završen pristupanjem Slovenije Europskoj Uniji. Autor u članku ponajprije u sažetu pregledu iznosi temeljne značajke pojave i razvoja poljoprivrednih zadruga na teritoriju Slovenije a potom cjelovito analizira promjene u razdoblju nakon stjecanja samostalnosti i priprema za pridruživanje EU. U prvome dijelu rada razvidno je da su zadruge, što su se u Sloveniji pojavile rano u 19. stoljeću, imale važnu ulogu u razvoju seljačkih gospodarstava, poljoprivrede i sela do stvaranja Kraljevine SHS odnosno Kraljevine Jugoslavije, kad je došlo do osipanja a potom sporog oporavka. Razvoj slovenskoga poljoprivrednog zadrugarstva nakon Drugoga svjetskog rata do osamostaljivanja Slovenije obilježili su učestali zahvati države. Za razliku od toga, tijekom sistemskih promjena nakon osamostaljivanja Slovenije, intervencija je države, uglavnom, ograničena na uređivanje pravnog okvira te na neka specifična rješenja privatizacije čiji je cilj bio osigurati poljoprivrednim zadrugama bolje polazište na prijelazu u kompetitivan, tržišni gospodarski sustav. U godinama neposredno prije pristupanja Slovenije Europskoj Uniji, poljoprivredne su zadruge mogle steći i neke poticaje za prestrukturiranje, ali su slične potpore bile dostupne i poljoprivrednim domaćinstvima i prehrambenoj industriji. Suprotno prijašnjem sistemu, koji je brojne cjenovne i tržišne poticaje za tekuću proizvodnju osiguravao zadrugama i njihovim članovima, poslije 1991. ti poticaji pripadaju fizičkim i pravnim osobama, bez obzira na organizacijski oblik proizvodnje, i poprimaju oblik izravnih isplata, odmičući se sve više od zadruga, ali i od tržišne proizvodnje.

Podaci o poslovanju poljoprivrednih zadruga govore kako je posljednjih godina smanjen broj zaposlenih, dok se prosječan prihod po zadruzi unekoliko povećao. Promjenom poslovanja štedno-kreditnih zadruga i osnutkom Seoske banke Slovenije, na nov je način uređeno i kreditiranje. No, proces koncentracije poljoprivrednih zadruga – važan čimbenik jačanja kompetitivnosti – odvija se znatno sporije nego u preradivačkoj industriji, a poglavito u trgovini na malo. Budući da su mogućnosti kvantitativnog rasta poljoprivredne proizvodnje ograničene, zadrugama predstoje velik izazov učvršćivanja članstva, poboljšanja kvalitete sadašnjih proizvoda i tražanja za novim djelatnostima, radi stvaranja nove vrijednosti, kako bi poboljšale pregovaračku poziciju s preradivačkom industrijom i trgovinom.

Ključne riječi: denacionalizacija, Europska Unija, poljoprivredne zadruge, privatizacija, Slovenija, zadružni zakon, štedno kreditne službe

Primljeno: 9. ožujka 2005.

Prihvaćeno: 31. ožujka 2005.

Copyright © 2005 Institut za društvena istraživanja u Zagrebu - Institute for Social Research of Zagreb.
Sva prava pridržana - All rights reserved.

1. Povijesni osvrt

Počeci zadrugarstva u Sloveniji sežu u rano 19. stoljeće. Austrijski istraživači zadrugarstva prvom zadrugom u bivšoj austrijskoj monarhiji, pa i na europskom kontinentu, smatraju udruženje, što su ga ljubljanski stolari osnovali 1826. godine, a djelovalo je do 1849. (Brazda, Schediwy, Todev, 1997.: 11). Slovenski povjesničari kao prvu zadrugu spominju *Društvo za denarno pomoć obrtnikom in rokodelcem v Ljubljani*, koje su 1856. utemeljili nacionalno svjesni obrtnici na čelu sa Janom Nepomukom Horakom (Schauer, 1945.).

Širi val zadružnog organiziranja javio se sredinom druge polovice 19. stoljeća pod utjecajem braće dr. Josipa (1834.-1911.) i inž. Mihaela Vošnjaka (1837.-1920.). Po uzoru na češke »založni« (kreditne zadruge), dr. Josip Vošnjak zagovarao je osnivanje sličnih udruženja i u slovenskim krajevima. Iako su vlasti ispočetka odbijale registrirati takve udruge, dozvolu uprave napokon je uspjelo isposlovati *Posojilno društvo v Ljutomeru* (1872.). Veći broj kreditnih zadruga moglo se osnivati tek nakon donošenja liberalnog austrijskog Zakona o zadrugama iz 1873. (u Austriji je još na snazi). Taj je Zakon uveo normativan sustav osnivanja zadruga upisom u sudski registar, umjesto prijašnjega administracijsko-koncesijskog sistema (Čfeferin, 1973.: 38).

U prvom su razvojnom razdoblju kreditne zadruge bile ustrojene prema Schulze-Delitzschevim načelima. Imale su narodno-obrambeni značaj, a cilj im je bio omogućiti seljacima i drugim gospodarskim subjektima dostupnost kredita uz prihvatljive uvjete, zaštićujući članove od lihvara koji su posuđivali novac uz vrlo visoke kamate (Schauer, 1945.). Potkraj stoljeća težište zadrugarstva prenosi se u središte nacionalnog ozemlja, a glavna uloga zadruga postaje ublažavanje i rješavanje zaoštrenih socijalnih pitanja. Pod vodstvom dr. Janeza Ev. Kreka (1865.-1917.), ideologa kršćanskoga socijalnog pokreta, kreditne su zadruge tada osnovane doslovce u svakom većem selu. One su posve iskorijenile lihvarstvo, iako iseljavanje seljaka nisu mogle posve zaustaviti.

Počecima se poljoprivrednih zadruga smatra sirarska udruženja, kakva su već odavna djelovala u sjeverozapadnom dijelu slovenskog ozemlja (u planinama nad Tolminom i Bohinjskim jezerom), radi zajedničke prerade mlijeka (Trček, 1956.: 1166). Međutim, prve suvremene poljoprivredne prerađivačke i nabavno-prodajne zadruge, ustrojene prema Zadružnom zakonu, pojavile su se tek nakon kreditnih zadruga, ali je njihov značaj sve do kraja Drugoga svjetskog rata ostao u sjeni kreditnih zadruga (Adamič, Glinšek, Janko, et al., 1983.: 12).

Poslije Prvoga svjetskog rata zadrugarstvo je stupilo u novu, jugoslavensku državu oslabljeno. Mnoge su zadruge, članice zadružnih saveza u Ljubljani i Celju, ostale izvan novih državnih granica, a dodatne su teškoće proizišle iz nepovoljne zamjene novca i poslijeratne inflacije. Zadrugarstvo se sporo oporavljalo. Kreditne zadruge proširile su svoje poslovanje. Osim zadružnih saveza, koji su temeljem Zakona o zadružnoj reviziji iz 1903. godine, provodili reviziju svojih članica

(Čeferin, 1973.), tada su djelovale i novo osnovane zadružne banke kao novčarske centrale kreditnih i drugih zadruga (Lazarević, Prinčič, 2000.).

Svjetska gospodarska kriza u tridesetim godinama naročito je pogodila poljoprivredu. Država je intervenirala uređivanjem dugova poljoprivrednika, otpisujući seljacima polovičan iznos dugova do određene visine (u breme kreditnog zavoda i države), dok je preostala tražbina prenesena na Privilegiranu agrarnu banku (PAB; Lazarević, Prinčič, 2000.).

Nakon Drugoga svjetskog rata, nova je vlast temeljito reorganizirala zadrugarstvo, sukladno socijalističkom uređenju. U programatskom članku »Zemljoradničko zadrugarstvo u planskoj privredi« Edvard Kardelj (1946.) odredio je ulogu zadrugarstva ovom tezom: »Iz rezerve finansijskog kapitala u uslovima kapitalizma pretvara se zemljoradničko zadrugarstvo u uslovima narodne demokratije u instrument socijalističke izgradnje«. Ustavom iz 1946. godine zadružno je vlasništvo normirano posebnim oblikom vlasništva između državnoga i privatnog, a država posvećuje posebnu pozornost te daje potporu i olakšice zadružnim organizacijama (Ustava FLRJ, 1946.).

Već u 1945. likvidirani su predratni dugovi seljaka (Zakon o konačnoj likvidaciji zemljoradničkih dugova, 1945.). Radikalnom agrarnom reformom i kolonizacijom likvidiran je veleposjed, a ujedno utvrđen maksimum vlasničkog prava, odvojeno za poljoprivrednike i nepoljoprivrednike. Godine 1945. likvidirani su i prijeratni zadružni savezi, a njihova je imovina konfiscirana. Drugi korjenit prekid s prijašnjim zadružnim pokretom bila je likvidacija kreditnih zadruga (Uredba o likvidaciji kreditnih zadrug, 1947.).

Radi redovite opskrbe živežnim namirnicama, utemeljene su nabavno-prodajne zadruge (»Naproze«). Potkraj 1946. u Sloveniji je djelovalo 110 nabavno-prodajnih zadruga koje su opskrbljivale više od 531 tisuću potrošača (Čeferin, 1956.: 1185). Zatim je počelo udruživanje nabavno-prodajnih i specijaliziranih poljoprivrednih zadruga u opće poljoprivredne zadruge. U Sloveniji je 30. lipnja 1948. djelovala 1.151 poljoprivredna zadruga. Radi racionalizacije poslovanja, njihov je broj narednih godina smanjen (Čeferin, 1956.: 1185).

Nakon raskida jugoslavenskoga političkog vrha s Informbiroom, vlasti su 1949. pokrenule kampanju osnivanja seljačkih radnih zadruga koje bi se temeljile na ulaganju zemlje i poljoprivrednog inventara te zajedničkom obavljanju poljoprivredne proizvodnje. Na najvišem stupnju razvoja seljačke su radne zadruge uspjele uključiti u zajedničku proizvodnju tek 3,9% ukupne površine tadašnje Narodne Republike Slovenije (od čega su zadrugari unijeli samo 2,9% površine Republike), dok je u članstvu tih zadruga bilo 5,3% ukupnog slovenskoga seljačkog stanovništva (Čeferin, 1956.: 1188).

Nakon neuspjelog pokušaja kolektivizacije, zemlja uložena u seljačke radne zadruge vraćena je seljacima (Uredba o premoženjskih razmerjih in reorganizaciji

kmečkih delovnih zadrug, 1953.), ali je istodobno uveden novi agrarni maksimum 10 ha za poljoprivredno gospodarstvo. Unatoč tome, u privatnom je vlasništvu ostao veći dio površina: godine 1989. čak 83% poljoprivrednog zemljišta i 64% šuma (Statistični letopis Republike Slovenije, 1990.: 216).

Gotovo istodobno uveden je liberalniji sustav samoupravljanja i društvenog vlasništva. Prema članku 11. Uredbe o poljoprivrednim zadrugama (1954.), poljoprivrednici se slobodno udružuju u zadruge, a zadružna imovina društveno je vlasništvo koje se ni u kom slučaju ne smije oduzeti zadruzi (članak 11.). Liberalniji su propisi omogućili širenje poslovnoga zadrugarstva. Potkraj 1953., u Sloveniji je bilo 839 poljoprivrednih zadruga sa 138.666 članova. U poljoprivrednim zadrugama bilo je 61% svih poljoprivrednih gospodarstava.

Tadašnji su propisi omogućili poljoprivrednim zadrugama da u kratkom razdoblju osnuju štedionice radi prikupljanja slobodnih novčanih sredstava i dodjele kredita. Zadružne su štedionice bile prve banke u Jugoslaviji poslije Drugoga svjetskog rata koje nisu osnivala državna tijela, nego poljoprivredne zadruge (Lazarević, Prinčič, 2000.: 291).

Sukladno razvoju radničkog samoupravljanja, izmjene Uredbe o poljoprivrednim zadrugama sve su očividnije približavale poljoprivredne zadruge ostalim gospodarskim organizacijama, jačale položaj zaposlenih radnika u zadrugama i slabile položaj članova-zadrugara. Poljoprivredno su zadrugarstvo dodatno oslabile nove gospodarsko-političke mjere početkom šezdesetih godina. Temeljem novih propisa o poslovnom udruživanju i gospodarskim komorama, u Sloveniji su prestali samostalno djelovati svi zadružni savezi, a na osnovi saveznog Zakona o bankama (1961.) sve su zadružne štedionice pripojene komunalnim bankama. Republički zakon o šumama (1965.) uveo je zajedničko gospodarenje šumama u sustavu šumskoprivrednih organizacija, neovisno o vlasništvu, pa je zajedničko gospodarenje obuhvaćalo i stavljanje šumskih drvnih proizvoda u promet (Winkler, 1970.: 42). Tako je prodajna djelatnost poljoprivrednih zadruga znatno sužena. Osnovni zakon o poljoprivrednim zadrugama (1965.) omogućio je masovno spajanje poljoprivrednih zadruga i njihovo pripajanje poduzećima. Broj poljoprivrednih zadruga u Sloveniji drastično je smanjen: dok je 1960. u Sloveniji bilo još 414 poljoprivrednih zadruga sa 125.328 zadrugara, njihov je broj do 1968. smanjen na 64 sa 32.675 zadrugara (Statistični letopis SR Slovenije, 1974.: 48).

Krajem šezdesetih godina poljoprivredna je politika zauzela nakloniji stav spram privatne poljoprivrede i poljoprivrednih zadruga. Na osnovi Zakona o štedno-kreditnim službama u poljoprivrednim i šumarskim radnim organizacijama (1969.), legalizirana je djelatnost štedno-kreditnih službâ kao organizacijskih ogranaka poljoprivrednih zadruga, radi prikupljanja štednih uloga i dodjeljivanja kredita poljoprivrednim proizvođačima. Godine 1971. osnovan je Savez štedno-kreditnih službâ Slovenije, a 1972. ponovno je ustrojen Zadružni savez SR Slovenije koji organizacijski pomaže seljacima u konsolidaciji poljoprivrednoga zadrugarstva. Poljoprivredne zadruge i organizacije kooperanata u sastavu poljoprivrednih kombi-

nata i šumsko-gospodarskih organizacija počele su djelovati na cijelome ozemlju Slovenije.

U sastavu Zadružnog saveza SR Slovenije 1975. bio je organiziran Republički centar za unaprjeđivanje poljoprivrede kao vrh poljoprivredne savjetodavne službe. Ta je služba na primarnoj (mjesnoj) razini locirana u poljoprivrednim zadrugama, dok njezinu sekundarnu (regijsku) razinu i danas čine poljoprivredni zavodi.

Umjerena inflacija sedamdesetih godina poticala je uzimanje investicijskih kredita za nabavu suvremene mehanizacije, za novogradnje i adaptacije gospodarskih objekata na privatnim gospodarstvima. Brojne poticajne mjere pridonijele su intenzifikaciji privatne poljoprivredne proizvodnje i povećanju tržišnog udjela zadruga.

Posebnim Zakonom o štedno-kreditnim službama i blagajnama uzajamne pomoći (1980.) štedno-kreditne službe postale su samostalne pravne osobe, kojima su upravljale poljoprivredne zadruge i druge pravne osobe suosnivači štedno kreditne službe sa poljoprivrednom zadrugom.

Bujanje inflacije i gospodarska kriza osamdesetih godina 20. stoljeća oslabili su investicijsku djelatnost u poljoprivredi. Brojni reformski pokušaji, među ostalim i prijedlozi za ponovno uvođenje zadružnog vlasništva, uz društveno i privatno, nisu uspjeli. Politička kriza prouzročila je političke promjene i osamostaljenje Slovenije u 1991. godini. U sklopu tih promjena poljoprivredna je politika počela naglašavati obiteljsko gospodarstvo kao osnovnu gospodarsku jedinicu u poljoprivredi. Sukladno tome, već 1990. poljoprivredna savjetodavna služba prenešena je iz zadružnih organizacija (na primarnoj razini) odnosno zadružnog saveza (na razini republike) u sustav državne uprave. Razvoj zadrugarstva u Sloveniji od 1992. do kraja 2004. godine, u kojoj je Slovenija postala članicom Evropske Unije, podrobnije je prikazan u nastavku.

2. Zakonodavni okvir

Odredbe slovenskog Zakona o zadrugama (službena skraćena: ZZad, 1992.), što uređuje sve, pa i poljoprivredne zadruge, mogli bismo podijeliti u dva dijela. Prvi dio sadrži organizacijske odredbe o osnivanju zadruga, zadružnom članstvu, tijelima i imovini zadruga, povezivanju zadruga u zadružne saveze, prestanku zadruga i zadružnoj reviziji. Drugi dio počinje sa X. poglavljem, što uređuje povrat zadružne imovine i sudjelovanje zadruga u vlasničkoj pretvorbi 46 poimence nabrajenih poduzeća ili njihovih dijelova. U taj dio spadaju i odredbe o uskladjivanju ustroja i poslovanja postojećih zadružnih i kooperacijskih organizacija te zadružnih saveza.

Zakon definira zadrugu kao »organizaciju unaprijed neodređenog broja članova, čiji je cilj unaprjeđivanje gospodarskih interesa svojih članova, a temelji se na do-

brovoljnom pristupu, slobodnom istupu, ravnopravnom sudjelovanju i upravljanju članova« (članak 1. stavak 1.).

Načelo istovjetnosti, prema kojemu su članovi zadruge ujedno klijenti (dobavljači, potrošači i sl.) ili radnici zadruge, Zakon osobito ističe u odredbi prema kojoj zadruge u obavljanju djelatnosti kojom neposredno ostvaruje svoj cilj mora pretežito poslovati s vlastitim članovima, a s trećim osobama samo u opsegu što ne dovodi poslovanje sa članovima u podređen položaj i samo kad je to predviđeno pravilima zadruge (članak 2.).

Prema članku 4. ZZad, zadrugu mogu osnovati već tri fizičke ili pravne osobe.

Osnivači zadruge postaju njezini članovi upisom zadruge u sudski registar. Druge osobe mogu postati članovi ako nadležno tijelo zadruge, u pravilu upravni odbor, prihvati njihovu pristupnu izjavu (članak 8. ZZad). Članstvo je u zadruzi osobno i ne može ga se prenijeti na drugu osobu.

Odredbe o organima zadruge uzimaju u obzir broj članova zadruge, u rasponu od najmanje (tri) do teorijski neograničenoga odnosno praktički neusporedivo većega broja. Obveznim tijelima svake zadruge zakon propisuje skupštinu (»obći zbor«) i predsjednika koji je ujedno zakonit zastupnik zadruge, te nadzorno tijelo zadruge što može biti višeosobno (»nadzorni odbor«) ili jednoosobno (»preglednik«). U zadruzi koja ima 10 ili više članova, skupština mora izabrati upravni odbor, sastavljen od predsjednika upravnog odbora, koji je ujedno predsjednik zadruge, i najmanje dvaju članova (članak 14. ZZad).

Zadruga može imati i direktora koji vodi svakodnevno poslovanje, sukladno odlukama skupštine i upravnog odbora, odnosno smjernicama predsjednika zadruge. Temeljem pravila, direktor zastupa zadrugu kao njezin statutarni zastupnik (članak 30. ZZad).

ZZad priznaje pravo na upravljanje samo članovima zadruge koji, u pravilu, jedini mogu birati i biti birani u upravni i nadzorni odbor zadruge, odnosno za predsjednika zadruge.

Prema Zakonu o sudjelovanju radnika u upravljanju (ZSDU, 1993.) radnici zaposleni u zadruzi sudjeluju u upravljanju zadrugom pod jednakim uvjetima kao radnici u gospodarskim društvima. Participacija radnika u upravljanju ostvaruje se posredstvom savjeta radnika koji, uz ostalo, ima pravo uputiti u nadzorni savjet gospodarskog društva ili u nadzorni odbor zadruge predstavnike radnika od jedne trećine do polovice ukupnoga broja članova nadzornog tijela.

ZZad opet uvodi upis i uplatu članskih udjela kao korporacijsku, člansku obvezu (članak 35.), a osobno je jamstvo članova za obveze zadruge ograničeno, čak se pravilima zadruge može i isključiti (članak 40.). Poslije prestanka članstva, bivši član ili njegov pravni sljednik ima pravo na povrat novčane vrijednosti udjela u

visini iskazanoj godišnjim izvještajem za godinu u kojoj je prestalo članstvo (članak 39.).

U vrijeme dok zadruga posluje, Zakon općenito zabranjuje smanjivanje obveznih rezerva na račun isplata članovima, a poslije prestanka članstva član ili nasljednici imaju pravo na udjel u dobrovoljnim rezervama samo ako to predvide pravila zadruge. U obvezne rezerve zadruga mora godišnje izdvojiti najmanje 5% čistoga dobitka. O ostalom dijelu dobitka članovi odlučuju samostalno. Ako taj dio dobitka nije izdvojen u obvezne i dobrovoljne rezerve, i nije mu određena drukčija namjena, može ga se podijeliti članovima u omjeru njihova sudjelovanja u poslovanju i prihodu zadruge (članak 45. ZZad).

Prijelaznim odredbama Zakona, stvari u društvenom vlasništvu koje je koristila zadruga, prenesene su u vlasništvo zadruge, a društvena je imovina postala imovinom zadruge, koju se ne smije podijeliti među članove zadruge ni u slučaju prestanka zadruge. Nedjeljivu imovinu koja u stečaju ili likvidaciji preostane poslije namirenja vjerovnika, predaje se zadružnom savezu koji je mora dodijeliti novoj zadruzi što se za obavljanje jednake ili slične djelatnosti osniva na istom području gdje je djelovala prijašnja zadruga. Ako to nije moguće, zadružni savez mora upotrijebiti tu imovinu za unaprijeđivanje zadrugarstva (članak 74. ZZad).

U mnogim zadrugama nedjeljiv kapital čini najveći dio (oko 95%) vlasničkoga kapitala. Ta činjenica ima povoljne, ali i neke negativne posljedice. Nedjeljivost imovine učvršćuje kapitalsku stabilnost zadruge (van Bekkum and Schilthuis, 1999.: 12), ali na drugoj strani može prouzročiti podcjenjivanje troškova vlastitoga kapitala i olakšati otuđivanje tijela zadruge od članstva (Seuster und Gerhard, 1990.: 43).

Pri donošenju ZZad, zadružni krugovi u Sloveniji zauzimali su se za ponovno uspostavljanje zadružne revizije, kakva je djelovala na slovenskom ozemlju od 1888. godine do kraja pedesetih godina 20. stoljeća, kad je revidiranje zadruga preuzela Služba društvenog knjigovodstva. Tako članak 50. ZZad propisuje da se svaka zadruga mora podvrgnuti zadružnoj reviziji najmanje jednom u dvije godine, a reviziju zadruge mogu obavljati zadružni savezi ili ovlašteno revizijsko poduzeće (odnosno društvo).

Udruživanje u zadružne saveze, prema članku 49. stavak 1. ZZad, dobrovoljno je, što važi i za revizijske zadružne saveze. Zadružni savezi mogu zadrugama članicama davati stručnu i drugu pomoć te zastupati interese zadrugarstva u gospodarskim komorama i pred državnim tijelima. U Zadružni savez Slovenije udružena je glavnina poljoprivrednih i šumarskih zadruga u Sloveniji. Od 1994. taj Savez ima dozvolu za obavljanje revizije u zadrugama.

U 2003. godini nadležno je ministarstvo pripremlilo teze za izmjene i dopune Zakona o zadrugama. Teze naglašavaju ravnopravan položaj zadruga u obavljanju različitih djelatnosti i stjecanju državnih potpora te podrobnije uređuju statusne

promjene zadruga (spajanje, pripajanje, podjela, promjena pravno-organizacijskog oblika), ciljeve i postupak zadružne revizije.

3. Pretvorba društvenog vlasništva, denacionalizacija i poljoprivredne zadruga

Zakon o denacionalizaciji (1991.) uređio je povrat nacionalizirane imovine prijašnjim vlasnicima odnosno njihovim nasljednicima. Prema tome Zakonu, nacionaliziranu se imovinu vraća *in natura*, a ako to nije moguće ili postoje druge prepreke određene zakonom, država isplaćuje odštetu u obveznicama.

Zakon o vlasničkoj pretvorbi poduzeća s društvenim kapitalom (1992.) predvidio je sedam načina privatizacije koje su pod određenim uvjetima mogla kombinirati društvena poduzeća u vlasničkoj pretvorbi: (1) prijenos dionica na fondove, (2) interna raspodjela dionica, (3) unutarnji otkup dionica, (4) prodaja dionica na javnoj prodaji, prikupljanjem ponuda ili na javnoj dražbi, (5) prodaja svih sredstava poduzeća, (6) pretvorba uvećanjem vlasničkog kapitala i (7) prijenos dionica na Fond za razvoj (Sklad za razvoj).

Dvojbu treba li provesti privatizaciju na otplatu ili ne, Zakon je riješio kompromisom. Prema osnovnom konceptu, 40% društvenog kapitala bilo je prenijeto na institucionalne vlasnike (20% Fondu za razvoj, 10% Fondu za odštete radi isplata odšteta u denacionalizacijskim postupcima, 10% Kapitalskom fondu mirovinskoga i invalidskog osiguranja), dok je 20% društvenog kapitala bilo namijenjeno besplatnoj raspodjeli dionica (u zamjenu za vlasničke certifikate koje je država izspostavila svim građanima), a 40% društvenoga kapitala otplatnoj privatizaciji unutarnjim otkupom ili javnom prodajom dionica.

Sukladno tome Zakonu, svi su građani dobili vlasničke certifikate čija je vrijednost bila određena razmjerno dobi imatelja.

Imatelj vlasničkih certifikata mogao je doznake upotrijebiti za stjecanje udjela u poduzeću u kojem je bio zaposlen, za kupovinu dionica poduzeća koja su odabrala vlasničku pretvorbu posredstvom javne prodaje kapitala, za kupovinu dionica Republike Slovenije, te za stjecanje dionica ovlaštenih investicijskih društava. Svako je poduzeće samo biralo metode privatizacije, ali je registracija pretvorbe poduzeća u kapitalsko društvo (dioničko društvo ili društvo s ograničenom odgovornošću) bila dopuštena samo temeljem potvrde nadležnog tijela (Agencije Republike Slovenije za prestrukturiranje poduzeća i privatizaciju) o sukladnosti vlasničke pretvorbe sa zakonom.

Posebne odredbe, kojima je Zakon o zadrugama regulirao sudjelovanje zadruga u privatizaciji nekih poduzeća prehrambene industrije u zakonodavnom su postupku bile obrazložene nužnošću osiguranja jednake polazne osnovice zadruga u tržišnom gospodarstvu, zato što je razvoj zadruga u sustavu državnoga i poslije

društvenog vlasništva, nakon Drugoga svjetskog rata izazvao osamostaljivanje brojnih zadružnih prerađivačkih i drugih kapaciteta u društvena poduzeća. Zadruga su u sustavu društvenoga vlasništva prema tim poduzećima gubile sva imovinska i upravljačka prava (Lippai, 1993.). Stoga je zakonodavac odlučio u procesu vlasničke pretvorbe 46 poimence navedenih poduzeća ili njihovih dijelova do 45% društvenog kapitala prenijeti na one zadruge koje su s tim poduzećima poslovno surađivale u razdoblju od 1986. do 1990. godine.

U praksi je taj udjel ispio bitno nižim od 45% kapitala, zbog više razloga:

- u nekim je slučajevima udjel od 45% bio već u zakonu određen u dijelu poduzeća, s posljedicom da je udjel zadruga u ukupnome kapitalu poduzeća smanjen na niži postotak;
- pošto su, sukladno načelu autonomne i decentralizirane, ali nadzirane privatizacije, poduzeća s društvenim kapitalom sama odabirala metode vlasničke pretvorbe, nositelji denacionalizacijskih zahtjeva, pa i zadruge, nisu bili ovlašteni utjecati na metode privatizacije, pa su se stoga neka poduzeća odlučila za metode pretvorbe ili/i ušla u statusne promjene, kakve su, uz ostalo, proizročile sniženje relativnog udjela zadruga (na primjer, povećanjem vlasničkoga kapitala »strateških« partnera; spajanjem s drugim poduzećem u kojem zadruga nisu imale kapitalskog udjela);
- pri utvrđivanju visine društvenoga kapitala što je bio predmetom pretvorbe, poduzeća su morala uzeti u obzir i zahtjeve za denacionalizaciju i privremene mjere radi osiguranja tih zahtjeva na imovini poduzeća; ako je nadležno tijelo dopustilo privremenu mjeru osiguranja, ti su zahtjevi imali prednost pred vlasničkom pretvorbom;
- već prije stupanja na snagu Zakona o vlasničkoj pretvorbi poduzeća s društvenim kapitalom, neka su poduzeća društveni kapital, odnosno imovinu, u cijelosti ili djelomično, prenijela na drugu pravnu osobu, sukladno tada važećima jugoslavenskim propisima o društvenom kapitalu.

Nakon zaključene pretvorbe moglo se utvrditi kako su poljoprivredne zadruge u pojedinim poduzećima iz priloga Zakona dobile bitno manji udjel od 45%. Osim toga, kapitalski udjeli u pojedinom poduzeću, navedenu u prilogu ZZad, bili su raspršeni prosječno na otprilike devet zadruga. Radi jedinstvena nastupanja u poduzeću s najusitnjenijim zadružnim kapitalskim udjelima, zadruge su prenijele dionice na novoosnovano društvo, koje je postalo (relativno) najveći dioničar.

Privatizacija je službeno zaključena potkraj 1998. godine.

Prema podacima Agencije Republike Slovenije za prestrukturiranje poduzeća i privatizaciju, od ukupne vrijednosti osnovnog kapitala poduzeća koja su sudjelovala u vlasničkoj pretvorbi, unutarnji vlasnici (aktualni ili prijašnji radnici) dobili su udjel u visini 18% u zamjenu za certifikate (certifikatske dionice), dok su do-

datnih 4% dobili novčanom kupovinom i dodatnih 5% tzv. unutarnjim otkupom u obrocima. Državni fondovi dobili su 15% ukupne vrijednosti kapitala. Ovlaštena investicijska društva primila su od Fonda za razvoj (u zamjenu za prikupljene certifikate) dionice u visini 17% ukupnoga registriranog kapitala. Javnoj je prodaji bilo namijenjeno 9% kapitala. Znatnim udjelom u vlasničkoj pretvorbi sudjelovale su i država i općine (s ukupno 26,8%). Udjel vlasnika koji su uložili kapital u poduzeća prije vlasničke pretvorbe, bio je 3,2% vrijednosti ukupnoga kapitala. U registriranom kapitalu svih poduzeća nakon vlasničke pretvorbe udjel zadruga, prema Zakonu o zadrugama, bio je samo 1%. Kapitalski udjel prijašnjih vlasnika, odnosno njihovih nasljednika dosegno je tek 0,6%, jer su se denacionalizacijski zahtjevi uglavnom odnosili na povrat pojedinih stvari u vlasništvo i posjed, odnosno na odštetu u obveznicama Fonda (sada: Slovenskog društva) za odštetu (Latsninsko preoblikovanje slovenskih podjetij, 1999.: 89).

Zakon o zadrugama uredio je i pravo zadruga na povrat nacionalizirane zadrugne imovine. Budući da je zadrugna imovina prelazila u državnu ili društvenu imovinu i mjerama nacionalizacije i temeljem raznolikih statusnih promjena, ti postupci teku veoma sporo i neki još nisu riješeni. Pritom su i zadruge obveznici za povrat nacionalizirane imovine drugim osobama (primjerice, pojedincima). S obzirom na to da svi postupci za povrat nacionalizirane imovine još nisu dovršeni, saldo imovinskih promjena u oba smjera nije poznat.

U svezi vlasničkih promjena valja spomenuti poseban režim za poljoprivredna zemljišta i šume u društvenom vlasništvu. Temeljem Zakona o vlasničkoj pretvorbi poduzeća te su nekretnine bile izuzete iz vlasničke pretvorbe i prenesene na poseban Fond poljoprivrednih zemljišta i šuma Republike Slovenije. Poduzećima koja su koristila zemljišta i šume u društvenom vlasništvu Zakon jamči daljnju uporabu, pri čemu se svotu zakupnine kompenzira kupovinom odnosno neamortiziranim ulaganjima (za denacionalizaciju tih zemljišta vrijede posebna pravila). Zakonom o zadrugama, pak, propisano je da državnim vlasništvom postaju samo poljoprivredna zemljišta i šume što su ih zadruge stekle na neplativ način (članak 72.).

4. Poljoprivredna politika i poljoprivredne zadruge

Zakonom o financijskim intervencijama u poljoprivredi, proizvodnji i ponudi hrane (1991.) primateljom poticaja za poljoprivrednu proizvodnju smatra se svaku fizičku ili pravnu osobu koja se bavi poljoprivrednom proizvodnjom te ima sjedište u Republici Sloveniji (članak 5.). Time je napušten koncept prema kojemu su u dodjeli poljoprivrednih subvencija povlašten položaj imali nositelji organizirane proizvodnje, tj. društvena poduzeća, odnosno zadruge i članovi zadruga, odnosno kooperanti poljoprivrednih poduzeća.

Nakon duljih priprema sredinom 1993. Državni zbor Republike Slovenije izglasao je Strategiju razvoja slovenske poljoprivrede (*Strategija razvoja slovenskega kme-*

tijstva) koja je prihvatila protekcionistički razvojni koncept poljoprivrede što, osim ekonomske, ima i socijalnu te ekološku ulogu (kombinacija ekosocijalnog i tržišnog koncepta). Strategija među područjima važnim za razvoj poljoprivrede spominje i zadrugarstvo, zaključujući kako će značaj zadrugarstva biti to veći, što će agrarna politika više poticati razvoj obiteljskih gospodarstava, pa »treba i u nas mjerama gospodarske politike osigurati pomoć slobodnom i samostalnom razvoju zadruga« (Strategija razvoja slovenskega kmetijstva, 1993.: 73).

Zaključivanjem i ratifikacijom Sporazuma o osnivanju Svjetske trgovinske organizacije (WTO) Slovenija je preuzela obveze u pogledu smanjivanja, kako vanjske zaštite (uvoznim davanjima i izvoznim naknadama), tako i unutarnje zaštite (ako unutarnja zaštita iskrivljuje trgovinu; Zakon o ratifikaciji Marakeškoga sporazuma o ustanovitvi Svetovne trgovinske organizacije, 1995.). U istoj, tj. 1995., godini Slovenija je pristupila Srednjoeuropskom sporazumu o slobodnoj trgovini (CEFTA).

Godine 1996. Slovenija je potpisala Europski sporazum o pridruživanju Europskoj Uniji (EU; Zakon o ratifikaciji Evropskega sporazuma o pridružitvi Evropskimi skupnostmi, 1997.).

Pristupanje CEFTA-i i početak predpristupnih pregovora s EU bili su povod za odlučniju reformu poljoprivredne politike 1998. godine. Dok su cjenovne naknade za mlijeko ukinute već 1995., posljednje cjenovne naknade napuštene su za kukuruz (1998.) odnosno pšenicu (1999.). Regresiranje sjemena prestalo je u 1998., a godinu kasnije ukinuti su još regresiranje priplodne stoke i kamata za kredite namijenjene tekućoj proizvodnji. Tako od 1999. regresiranje postoji samo za pogonsko gorivo (povrat trošarina). Administracijska kontrola cijene mlijeka prestala je 2001., kad je Vlada dogovaranje o cijeni prepustila proizvođačima, odnosno njihovim zadrugama i mljekarama (Vovk, 2004.).

Dok je pri preuzimanju pravnog poretka Europske komisije za područje poljoprivrede i povezana područja (napose veterinarstva te fitosanitarnih mjera) broj prijelaznih razdoblja te trajnih derogacija na kraju pregovora bio sveden na minimum, u sklopu poljoprivredne politike u užem smislu glavna su se pitanja odnosila na visinu izravnih plaćanja poljoprivrednicima u novim državama članicama te na proizvodne kvote koje ograničuju poljoprivrednu proizvodnju, odnosno referentne količine do kojih su osigurana izravna plaćanja i drugi poticaji poljoprivrednoj proizvodnji. S obzirom na kvote i referentne količine, Europska je komisija ustrajala na načelu da osnove mogu biti samo »povijesne« količine iz prijašnjih godina. U pogledu direktnih plaćanja, prihvaćeno je kompromisno rješenje prema kojem se visinu izravnih plaćanja poljoprivrednicima u državama pristupnicama postupno povećava od 25% u 2004. do 100% u 2013. godini, a novim je državama članicama ostavljena mogućnost dopunjavanja izravnih plaćanja iz njihovih proračuna. Pošto je Slovenija već prije pristupa približila mjere poljoprivredne politike i razinu izravnih plaćanja zajedničkoj agrarnoj politici, pristupni

akt predvidio je za Sloveniju posebno rješenje prema kojemu izravna plaćanja iz usporedivih shema u 2004., može povećati za 10, u 2005. za 15, u 2006. za 20, a u 2007. godini 25% u usporedbi s razinom izravnih plaćanja za poljoprivrednike u »starim« članicama EU. Time bi izravna plaćanja slovenskim seljacima već u 2007. mogla dostići razinu takvih plaćanja poljoprivrednicima u članicama EU-15 (Akt o pogojih pristopa Evropskoj uniji, 2003., točka 6.A.27).

Godine 1999. posebnim je zakonom osnovana Poljoprivredno-šumarska komora Slovenije, kao javno pravna osoba koja obnaša trojaku funkciju: (1) štiti i zastupa probitke poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, (2) daje savjetodavne usluge pojedincima i pravnim osobama koje obavljaju poljoprivrednu, šumarsku i ribarsku djelatnost i (3) unaprjeđuje gospodarski i ekološki održivu poljoprivredu, šumarstvo i ribarstvo (Zakon o Kmetijsko gozdarski zbornici Slovenije, 1999.). Članstvo Komore podijeljeno je u dvije skupine. Prvu čine fizičke osobe koje se bave poljoprivredom ili su vlasnici poljoprivrednih zemljišta i šuma čiji katastarski dohodak premašuje određenu svotu. Drugu skupinu čine pravne osobe, koje se bave poljoprivredom ili su vlasnici poljoprivrednih zemljišta odnosno šuma. Poljoprivredne su zadruge u Komori paritetno zastupljene u odnosu na druge pravne osobe u poljoprivredi, tako da iz svake područne jedinice predstavnici pravnih osoba u savjet, kao najviše tijelo Komore, biraju po jednog predstavnika zadruga – članica i po jednog predstavnika drugih pravnih osoba – članica.

Godine 2000. donesen je Zakon o poljoprivredi koji je sistemski uredio poticaje u poljoprivredi, dajući i načelnu podršku zadrugama koje su temeljem natječaja narednih godina mogle konkurirati za sredstva za prestrukturiranje (Zakon o kmetijstvu, 2000.).

Zadružni savez Slovenije postao je 2004. punopravnim članom Opće konfederacije poljoprivrednih zadruga EU (*Confédération Générale des Coopératives Agricoles de l'Union Européenne – General Committee for Agricultural Co-operation in the European Union, COGECA*).

Reforma zajedničke poljoprivredne politike iz sredine 2003. uvela je proizvodno nevezano jedinstveno plaćanje, koje bi najkasnije do 1. siječnja 2007. trebalo zamijeniti veći broj izravnih plaćanja u zajedničkim tržišnim uređenjima za pojedine poljoprivredne proizvode. Pravo na izravna plaćanja ta reforma općenito uvjetuje poštivanjem zahtjeva, što se odnose na zaštitu okoliša, zdravlje ljudi, životinja i biljaka, sigurnost hrane i dobrobit životinja (tzv. *cross-compliance*, unakrsna sukladnost). Zato je pristupni akt izmijenjen početkom 2004. (Council Decision of 22 March 2004, 2004.).

5. Financijski sistem poljoprivrednog zadrugarstva

Zakon o bankarstvu (1999.) zaoštrio je uvjete poslovanja zadružnih štedno-kreditnih službâ, izjednačujući ih sa zahtjevima što važe za banke kao dionička društva.

Dok je prva verzija prijedloga zakona predviđala preobražaj štedno-kreditnih službâ u dionička društva, na kraju je prihvaćeno kompromisno rješenje kojim su se štedno-kreditne službe morale prilagoditi novom Zakonu u prijelaznom razdoblju od pet godina.

Pokušaji da se prije isteka tog roka posebnim zakonom regulira buduće djelovanje štedno-kreditnih službâ u pravnom obliku kreditnih zadruga, nisu uspjeli. Monetarne su vlasti uporno odbijale prijedloge za posebno zakonodavno uređenje štedno-kreditnih službâ, iako su neke države kandidatkinje u pregovorima o pristupu Europskoj Uniji postigle prijelazno razdoblje za prilagodavanje njihovih kreditnih zadruga pojedinim zahtjevima iz uredbâ o bankarstvu (primjerice, susjedna Mađarska, uspor. Akt o pogojih pristopa, 2004.).

Prema nadzornom izvještaju Banke Slovenije, sa stanjem 30. lipnja 2004., najveći broj štedno-kreditnih službâ (40) kao put prilagodavanja izabrao je pripajanje Savezu štedno-kreditnih službâ Slovenije, neke su štedno-kreditne službe prestale poslovati i svoju djelatnost i imovinu prenijele na Savez (1) ili Slovensku zadružnu poljoprivrednu banku (6), odnosno na druge banke (6), a nakon prijenosa ušle u likvidaciju, dok je nad nekim štedno-kreditnim službama, osobito onima koje nisu osnovale poljoprivredne nego druge (na pr. zanatske) zadruge a djelovale su izvan Saveza, otvoren stečajni (4) ili likvidacijski postupak (13), ili su brisane iz sudskog registra (4) (Poročilo o nadzoru bančnoga poslovanja v letu 2003 in prvi polovici leta 2004, 2004.).

Na takav ishod utjecalo je, također, postupno snižavanje kamatne marže, što je pratilo smirivanje inflacije nakon 2000. godine. Dok su banke mogle pad kamatne marže nadoknađivati povećavanjem nekamatnih prihoda (platni promet, poslovanje karticama, garancije itd.), taj je put štedno-kreditnim službama bio u znatnom opsegu zatvoren, zbog ograničena područja djelovanja. Zato nije mogla uspjeti ni zamisao o jedinstvenoj štedno-kreditnoj službi za cijelo područje Slovenije (Avsec, Sila, 2001.).

Potkraj 2003. godine Savez štedno-kreditnih službâ Slovenije i Slovenska zadružna poljoprivredna banka, koja je promijenila ime u »Seoska banka Slovenije« (Deželna banka Slovenije – DBS), zaključili su ugovor prema kojem je Savez 1. srpnja 2004. prestao obavljati bankarske poslove i prenio svu svoju aktivu, osim uloga u dionice DBS, na tu banku. U zamjenu za taj ulog, DBS ispostavila je dodatne dionice Savezu štedno-kreditnih službâ čime gotovo udvostručen dotadašnji kapitalski udjel Saveza u banci. Prestankom većeg broja štedno-kreditnih službâ članice Saveza kreditnih službâ Slovenije ostale su pretežito poljoprivredne i šumarske zadruge. S obzirom da je osnovan kao štedno-kreditna služba a više ne obavlja bankarske poslove, Savez se namjerava preobraziti u drugu pravnu osobu (zadruhu) koja će upravljati zajedničkim kapitalskim udjelom u DBS-u, radi osiguranja što povoljnijih bankarskih uvjeta poslovanja za drugu i poljoprivredu.

Tablica 1.

Broj registriranih zadruga i svih pravnih osoba – gospodarskih subjekata u Sloveniji prema Jedinственој klasifikaciji djelatnosti, 1992.-2004. (stanje na kraju godine)

Djelatnost	1992.*	1993.*	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.
Poljoprivreda, lov i šumarstvo			156	155	162	171	174	177	180	175	166	156	156
Ribarstvo	158	165	0	0	2	3	3	3	6	6	7	8	9
Rudarstvo i vađenje			0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
Prerađivačka industrija			27	28	55	56	61	61	61	59	61	48	47
Opskrba električnom energijom, plinom i vodom			0	1	2	2	3	3	3	3	3	3	3
Građevinarstvo			13	17	29	29	32	34	35	35	35	31	31
Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla te predmeta za osobnu uporabu i kućanstvo			50	58	57	62	65	67	71	74	73	73	80
Hotelijerstvo i ugostiteljstvo (restorani)	283	324	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Promet (prijevoz, skladištenje) i veze			12	13	14	18	19	20	20	23	24	21	22
Financijsko posredovanje			1	1	2	2	3	3	3	3	3	2	2
Poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne usluge			87	87	145	152	155	156	160	162	164	123	148
Zdravstvena zaštita i socijalna skrb			0	0	0	1	2	2	3	3	3	3	3
Ostale društvene, socijalne i osobne uslužne djelatnosti			0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Ukupno zadruga	441	489	346	362	470	498	519	528	544	545	542	471	504
Broj svih registriranih pravnih osoba – gospodarskih subjekata	36.448	47.734	51.038	52.053	52.580	53.557	54.927	56.473	53.892	48.871	46.346	45.140	47.191

Izvor: Ljetopisi Statističkog ureda Republike Slovenije, izvješća Agencije za javnopravne evidencije i usluge (AJPES).

Napomena: Podaci za 1992. i 1993. godinu iskazani su prema Jedinственој klasifikaciji djelatnosti.

6. Poslovanje i gospodarski značaj poljoprivrednih zadruga

Vrjednovanje poslovanja i gospodarskog značaja poljoprivrednih zadruga u Sloveniji otežano je zbog oskudnih podataka. Najdostupniji su, a nedovoljno rječiti, podaci o registriranim zadrugama iz statističke obrade poslovnih subjekata koju se objavljuje pokraj svakoga četvrtljeća, u kojima se zadruge i druge poslovne subjekte od 1994. razvrstava prema Standardnoj klasifikaciji djelatnosti (tablice 1. i 2.).

S obzirom na to da su zadruge počele primjenjivati slovenske računovodstvene standarde (SRS) tek početkom 2000., otada Ured za makroekonomske analize i razvoj (Urad za makroekonomske analize in razvoj, UMAR) posebno obrađuje godišnje izvještaje za zadruge i objavljuje agregatne podatke za zadruge u pojedinim djelatnostima.

Međutim, poljoprivredne zadruge, barem one koje su članice Zadružnog saveza Slovenije, razvrstava se, s obzirom na glavnu djelatnost, u različita područja. Tako je, prema stanju 31. prosinca 2003., najveći dio zadruga, članica Zadružnog saveza Slovenije, bio svrstan u poljoprivredu (60%), dok ih manji dio smatra svojom glavnom djelatnošću šumarstvo (6%), odnosno preradivačku djelatnost (4%) i trgovinu (30%). Toj se teškoći pridružuju dvije druge. Naime, statistička služba (1) ne prikuplja podatke o nekima važnim obilježjima zadruga, na primjer o broju članova zadruga i opsegu poslovanja zadruga s njihovim članovima, dok (2) neke podatke o djelovanju zadruga, važne za ocjenu razvoja zadruga, inače prikuplja, ali ih ne prati, ne analizira i ne objavljuje posebno za zadruge.

Tablica 2.

Broj zadruga sa sjedištem na području Republike Slovenije koje su dostavile godišnje izvještaje, 2000.–2003.

Djelatnost	2000.		2001.		2002.		2003.	
	Broj	Postotak	Broj	Postotak	Broj	Postotak	Broj	Postotak
Poljoprivreda, lov i šumarstvo	143	43,7	132	41,1	136	41,7	130	39,8
Preradivačka industrija	28	8,6	26	8,1	26	8,0	31	9,5
Gradevinarstvo	21	6,4	21	6,5	20	6,1	20	6,1
Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla te predmeta za osobnu uporabu i kućanstvo	51	15,6	52	16,2	52	16,0	57	17,4
Promet (prijevoz, skladištenje) i veze	17	5,2	18	5,6	20	6,1	18	5,5
Poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne usluge	59	18,0	62	19,3	60	18,4	59	18,0
Druge djelatnosti	8	2,4	10	3,2	12	3,7	12	3,7
Ukupno	327	100,0	321	100,0	326	100,0	327	100,0
Zadruge članice Zadružnog saveza Slovenije (ZSS)	Broj	Postotak svih zadruga	Broj	Postotak svih zadruga	Broj	Postotak svih zadruga	Broj	Postotak svih zadruga
Broj	107	32,7	98	30,5	89	27,3	86	26,3
Broj članova u zadrugama članicama ZSS	22.716	-	21.069	-	20.336	-	19.536	-

Izvori: Poslovanje gospodarskih društva, Delovne zveske, Urad za makroekonomske analize in razvoj Republike Slovenije
Letna poročila, Zadružna zveza Slovenije

Podaci zadružnih saveza s dobrovoljnim članstvom, pak, nisu reprezentativni jer promjene u njihovim statističkim izvještajima mogu biti posljedicom prijama novih članica koje su djelovale u prijašnjim razdobljima kad nisu bile članice, odnosno prestanka članstva zadruga, koje nakon istupa ne prestaju djelovati, što zapravo onemogućuje objektivnu usporedbu podataka u vremenskim nizovima. Unatoč tome, kako poljoprivredne i šumarske zadruge, članice Zadružnog saveza Slovenije čine manje od 20% svih registriranih zadruga, a zapošljavaju 80% radnika svih zadruga te postižu otprilike 80% prihoda svih poslovno aktivnih zadruga, godišnji izvještaji Zadružnog saveza Slovenije ilustracija su najmanjih vrijednosti tržišne aktivnosti poljoprivrednih zadruga.

Tablica 3.

Broj zaposlenih u zadrugama Republike Slovenije, 2000.-2003.

Djelatnost	2000.		2001.		2002.		2003.	
	Broj	Postotak	Broj	Postotak	Broj	Postotak	Broj	Postotak
Poljoprivreda, lov i šumarstvo	2.624	56,1	2.235	48,9	2.152	50,2	1.978	48,0
Prerađivačka industrija	419	9,0	420	9,2	415	9,7	444	10,8
Gradevinarstvo	113	2,4	134	2,9	128	3,0	20	0,5
Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla te predmeta za osobnu uporabu i kućanstvo	1.231	26,3	1.510	33,1	1.399	32,6	1.391	33,7
Promet (prijevoz, skladištenje) i veze	56	1,2	85	1,9	83	1,9	78	1,9
Poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne usluge	235	5,0	181	4,0	113	2,6	113	2,7
Druge djelatnosti	1	0,0	2	0,0	1	0,0	98	2,4
Ukupno	4.679	100,0	4.567	100,0	4.291	100,0	4.122	100,0
Zadruge članice Zadružnog saveza Slovenije (ZSS)	Broj	Postotak svih zadruga	Broj	Postotak svih zadruga	Broj	Postotak svih zadruga	Broj	Postotak svih zadruga
Zaposleni	3.923	83,8	3.710	81,2	3.579	83,4	3.421	83,0

Izvori: Poslovanje gospodarskih društva, Delovne zveske, Urad za makroekonomske analize in razvoj Republike Slovenije
Letna poročila, Zadružna zveza Slovenije

Broj članova poljoprivrednih zadruga u razdoblju 1992. do 2003. nije se znatnije mijenjao: najveću vrijednost dostigao je potkraj 2000. godine (22.716), a najmanju potkraj 2003. (19.536). U istom je razdoblju bitno smanjen broj zaposlenih u zadrugama članicama Zadružnog saveza Slovenije (sa 4.286 na 3.421 – 29%) (tablica 3.). Od 2000. do 2003. povećana je prosječna vrijednost ukupnih prihoda po zadrugi (s 1,1 na 1,4 milijarde SIT, što odgovara realnu rastu 11%) (tablice 4. i 5.).

Tablica 4.

Vrijednost ukupnih prihoda zadruga Republike Slovenije, 2000.–2003. (u milijardama SIT)

Djelatnost	2000.		2001.		2002.		2003.	
	Vrije-dnost	Posto-tak	Vrije-dnost	Posto-tak	Vrije-dnost	Posto-tak	Vrije-dnost	Posto-tak
Poljoprivreda, lov i šumarstvo	73,5032	53,1	71,0285	47,8	75,1733	49,6	71,73	46,4
Prerađivačka industrija	11,7006	8,5	12,3108	8,3	13,1898	8,7	14,74	9,5
Građevinarstvo	7,4549	5,4	5,1201	3,4	3,5745	2,4	3,60	2,3
Trgovina na veliko i na malo, popravak motornih vozila i motocikla te predmeta za osobnu uporabu i kućanstvo	38,9447	28,2	54,0180	36,3	53,4144	35,2	57,97	37,5
Promet (prijevoz, skladištenje) i veze	3,6441	2,6	4,0941	2,8	4,1187	2,7	4,13	2,7
Poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne usluge	3,0564	2,2	2,1223	1,4	2,047	1,4	2,21	1,4
Druge djelatnosti	0,0285	0,0	0,0514	0,0	0,0562	0,0	0,30	0,2
Ukupno	138,3324	100,0	148,7452	100,0	151,5739	100,0	154,68	100,0
Zadruge članice Zadružnog saveza Slovenije (ZSS)	Vrije-dnost	Postotak svih zadruga	Vrije-dnost	Postotak svih zadruga	Vrije-dnost	Postotak svih zadruga	Vrije-dnost	Postotak svih zadruga
Prihodi	110,950	80,2	120,520	81,0	121,8	80,4	122,03	78,9

Izvori: Poslovanje gospodarskih društva, Delovne zveske, Urad za makroekonomske analize in razvoj Republike Slovenije

Letna poročila, Zadružna zveza Slovenije

Tablica 5.

Vrijednost kapitala u zadrugama Republike Slovenije, 2000.–2003. (stanje krajem godine, u milijardama SIT)

Djelatnost	2000.		2001.		2002.		2003.	
	Vrije-dnost	Posto-tak	Vrije-dnost	Posto-tak	Vrije-dnost	Posto-tak	Vrije-dnost	Posto-tak
Poljoprivreda, lov i šumarstvo	25,3	52,8	31,2	59,8	31,2	59,2	29,2	56,0
Prerađivačka industrija	4,1	8,6	3,7	7,1	4,6	8,7	4,6	8,8
Građevinarstvo	0,9	1,9	0,5	1,0	0,9	1,7	0,9	1,7
Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla te predmeta za osobnu uporabu i kućanstvo	10,0	20,9	13,9	26,6	10,0	19,0	15,0	28,8
Promet (prijevoz, skladištenje) i veze	0,4	0,8	0,7	1,3	0,7	1,3	0,9	1,7
Poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne usluge	0,7	1,5	1,4	2,7	1,4	2,7	1,4	2,7
Druge djelatnosti	6,5	13,6	0,8	1,5	3,9	7,4	0,1	0,2
Ukupno	47,9	100,0	52,2	100,0	52,7	100,0	52,1	100,0
Zadruge članice Zadružnog saveza Slovenije (ZSS)	Vrije-dnost	Postotak svih zadruga	Vrije-dnost	Postotak od svih zadruga	Vrije-dnost	Postotak svih zadruga	Vrije-dnost	Postotak svih zadruga
Kapital	41,8	87,3	42,5	81,4	43,4	82,4	42,1	80,8

Izvori: Poslovanje gospodarskih društva, Delovne zveske, Urad za makroekonomske analize in razvoj Republike Slovenije

Letna poročila, Zadružna zveza Slovenije

Prema podacima Statističkog ureda Republike Slovenije (tablica 6.), u otkupu poljoprivrednih proizvoda najveći vrijednosni udjel zauzimaju mlijeko (30%) i stoka (25%), perad i jaja (18%). Podaci poljoprivrednih zadruga članica Zadružnog saveza Slovenije pokazuju da su zadruge u nekim proizvodima uspjele zadržati većinski (na primjer, u mlijeku) ili znatan tržišni udjel (goveda). Slično se može reći za neke reprodukcijske materijale, gdje je udjel zadruga prevladavajući (na pr., 73% u sredstava za zaštitu bilja) ili znatan (37% mineralnih gnojiva).

Tablica 6.

Udjel zadruga, članica Zadružnog saveza Slovenije, u otkupu pojedinih poljoprivrednih i šumarskih proizvoda u 2003.

Proizvod i jedinica mjere	Ukupan otkup	Udjel zadruga, članica ZSS	
		Količina	Postotak
Mlijeko (u tisućama litara)	474.555	359.519	75,8
Govedo, živo (u tonama)	43.574	31.514	72,3
Krumpir (u tonama)	12.718	6.288	49,4
Drvo, osim ogrjevnog (u tisućama m ³)	507	226	44,6
Ogrjevno drvo (u tisućama m ³)	32	12	37,5
Svinje, žive (u tonama)	43.031	9.645	22,4
Pšenica (u tonama)	86.648	16.005	18,5

Izvori: Statistični letopis Republike Slovenije 2003.
Godišnji izvještaj Zadružne zveze Slovenije 2003.

7. Zaključak

Razdoblje od osamostaljenja Slovenije do njezina ulaska u Europsku Uniju moglo bi se označiti vremenom tranzicije što je donijelo brojne promjene u organizaciji i djelovanju poljoprivrednih zadruga.

Praktičan nestanak štedno-kreditnih službâ, većina kojih se pripojila svome Savezu, a on je bankarsku djelatnost prenio na Deželnu banku Slovenije, oslabit će poljoprivredno zadrugarstvo, ne budu li zadruge spremne voditi jedinstvenu politiku prema toj Banci i ako Banka ne uspije ponuditi poljoprivrednim zadrugama i njihovim članovima bankarske usluge prilagodene potrebama poljoprivrede.

Oskudni podaci o poslovanju poljoprivrednih zadruga u tom razdoblju potvrđuju da su zadruge uspjele zadržati pretežit ili barem znatan udjel u poljoprivrednoj tržišnoj proizvodnji, osobito u otkupu mlijeka i mesa kao glavnih tržišnih proizvoda slovenske poljoprivrede. Broj članova poljoprivrednih zadruga nije se bitno promijenio od 1992. do 2003., dok je broj zaposlenih znatno smanjen što govori o pasivnoj racionalizaciji poslovanja. Međutim, koncentracija u poljoprivrednom

zadugarstvu odvija se znatno sporije od koncentracije u prehrambenoj industriji i trgovini na malo. Mjereno prihodima od prodaje, u 2003. godini najveća je mlje-kara imala u svojoj branši tržišni udjel 60%, dok je tržišni udjel četiriju najvećih trgovinskih društava u prodaji živežnih namirnica u nespecijaliziranim prodavao-nicama bio iznad 80%, što svrstava Sloveniju među europske zemlje s najvišim stupnjem koncentracije (Kuhar, 2004.: 26). Stoga povezivanje poslovnih i financij-skih tokova u poljoprivrednim zadrugama, uz primjerena ulaganja u osposoblja-vanje i informiranje članova, neki autori smatraju bitnim uvjetom daljnjeg razvoja, pa i opstanka, poljoprivrednog zadugarstva (Kovačič, 1999.). Spomenute tenden-cije okrupnjavanja u prehrambenoj industriji i trgovini u budućnosti će od zadru-ga zahtijevati znatno više napora radi racionalizaciju posredstvom poslovnog po-vezivanja i spajanja.

Pošto je dosadašnji razvoj u pogledu kvalitete proizvoda bio diktiran zahtjevnim veterinarskim i drugim propisima Europske komisije, ubuduće dostignutu razinu treba nadograditi i novom kvalitetom, uvođenjem robnih znamenâkâ, znakova više kvalitete, ekološkom proizvodnjom i sličnom diferencijacijom, osobito uzme li se u obzir agrarnopolitička (na pr., mliječne kvote) i prirodna ograničenja slo-venske poljoprivrede koja će bitno usporavati daljnji kvantitativni rast.

Neke racionalizacije moglo bi se postići i povećanjem broja članova i zahvaća-njem većeg dijela tržišne proizvodnje.

Zbog uske povezanosti sa članstvom, poljoprivredne zadruge mogu pridonijeti i oživotvorenju neproizvodnih funkcija poljoprivrede, što je važno i s gledišta po-stavljena ekosocijalnoga koncepta poljoprivrede i s motrišta kulturne i nacionalne samobitnosti (Granda, 1999.; Štiblar, 2004.).

Literatura

1. Adamič, France; Glinšek, Slavko; Janko, Uroš; Ocepek, Rajko; Vode, Nande (1982.): Slovensko kmetijsko zadruginištvo. – Ljubljana: Zadružna zveza SR Slovenije, 174 str.
2. Avsec, Franci; Sila, Tomaž (2001.): Agricultural credit cooperation in Slovenia: lessons from the past and strategy for the future. – In: *Agricultural Finance and Credit Infra-structure in Transition Economies*. Proceedings of OECD Expert Meeting, Portoroz, Slovenia, May 2001. – Paris: OECD, 182-191.
3. Bekkum, Onno Frank van; Schilthuis, Gijs (1999.): Agricultural Cooperatives in Central Europe: Structural Reform in Preparation for EU Accession. Paper presented to the Humboldt University / ICA Conference, »Continuity, Transition and Renewal: New Trends in European Cooperation« held at Weimar, Germany, 15-17 October 1999., 25 p., na web stranici (1. 3. 2005.): <http://www.nijenrode.nl/download/nice/99weimar.pdf>
4. Brazda, Johann; Schediwy, Robert; Todev, Tode (1997.): Selbsthilfe oder politisierte Wirtschaft. Zur Geschichte des Österreichischen Genossenschaftsverbandes (Schulze Delitzsch, 1872-1997. – Wien: Österreichischer Genossenschaftsverband (Schulze Delitzsch), 370 S.

5. Čeferin, Emil (1956./1957.): Zadrugarstvo u Narodnoj Republici Sloveniji. – U: Mihailo Vučković, Vaso Gajić, Arifton Usepjanov et al. (red.): *Zadružni leksikon FNRJ*. Knjiga II. – Zagreb: Grafički zavod Hrvatske; Zadružna štampa, str. 1184-1193.
6. Čeferin, Emil (1973.): Pregled zadružnega prava, zlasti o kmetijskih zadrugah, v sto letih na slovenskem ozemlju. – *Zbornik Biotehniške fakultete v Ljubljani: kmetijstvo*, Ljubljana, 24 (1975): 37-62.
7. Granda, Stane (1999.): Pomen slovenskega zadružništva za ohranitev slovenske samobitnosti. – V: Miran Šuštar (red.): *Zadružništvo včeraj, danes, jutri*. – Dobrepolje: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije, str. 39-52.
8. Kardelj, Edvard (1947.): Zemljirodniško zadrugarstvo u planskoj privredi. – Beograd: Kultura, 45 str.
9. Kovačič, Matija (2000.): Aktualni problemi kmetijskega zadružništva v Sloveniji. – V: Miran Šuštar (red.): *Zadružništvo včeraj, danes, jutri*. – Dobrepolje: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije, str. 77-103.
10. Kuhar, Aleš (2004.): Ocena stanja v živilskopredelovalni industriji v letu 2003. – Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije, Združenje živilske industrije, 33 str.
11. Lastninsko preoblikovanje slovenskih podjetij (1999.): Poročilo o delu Agencije za prestrukturiranje in privatizacijo. – Ljubljana: Agencija Republike Slovenije za prestrukturiranje in privatizacijo, 188 str.
12. Lazarević, Branko; Prinčič, Jože (2000.): Zgodovina slovenskega bančništva. – Ljubljana: Združenje bank Slovenije, 438 str.
13. Lippai, Martina (1992.): Pravna vprašanja lastninskega preoblikovanja po zakonu o zadrugah. – *Podjetje in delo*, Ljubljana, 18 (1992) 6: 536-551.
14. Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2003 in prvi polovici leta 2004 (2004). – Ljubljana: Banka Slovenije, 69 str.
15. Schauer, Dolfe (1945.): Prva doba našega zadružništva (od nastanka do leta 1895). – Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta, 148 str.
16. Seuster, Horst; Gerhard, Stephan (1990.): Strukturfragen der deutschen Genossenschaften. Teil III. Verbesserung der Eigenkapitalausstattung bei Kreditgenossenschaften, Veröffentlichung der DG Bank, Deutsche Genossenschaftsbank. – Frankfurt am Main: Fritz Knapp Verlag, 243 S.
17. Statistični letopis Socialistične Republike Slovenije (1974.). – Ljubljana: Zavod Socialistične Republike Slovenije za statistiko, 48 str.
18. Statistični letopis Republike Slovenije (1990.). Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za statistiko, 216 str.
19. Strategija razvoja slovenskega kmetijstva (1993.). – *Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije*, Ljubljana, 19 (1993) 9: 35-74.
20. Štiblar, Franjo (2004.): Bančništvo – hrbtenica slovenskega gospodarstva je že prek polovice v tuji lasti. – *Gospodarska gibanja*, Ljubljana, (2004) 365: 35-61.
21. Trček, Fran (1956.): Slovenija. Početni razvoj zadrugarstva. – U: Mihailo Vučković, Vaso Gajić, Arifton Usepjanov et al. (red.): *Zadružni leksikon FNRJ*. Knjiga II. – Zagreb: Grafički zavod Hrvatske; Zadružna štampa, str. 1166-1177.
22. Volk, Tinca S. (2004.): Uticaj agrarne politike na razvoj poljoprivrede Slovenije u periodu tranzicije i uključenja u Evropsku uniju. – Ljubljana: Društvo agrarnih ekonomistov Slovenije, 213 str.
23. Winkler, Iztok (1970.): Zasebni gozdovi v SR Sloveniji kot družbeno-ekonomski problem. – Ljubljana: Biotehniška fakulteta, Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo, 133 str.

Pravni propisi

1. Akt o pogojih pristopa Češke republike, Republike Estonije, Republike Cipra, Republike Latvije, Republike Litve, Republike Madžarske, Republike Malte, Republike Poljske, Republike Slovenije in Slovaške republike in prilagoditvah Pogodb, na katerih temelji Evropska unija (2003.). – *Uradni list Evropske unije* L 236, Luxembourg, 23. 9. 2003, p. 33-988.
2. Council Decision of 22 March 2004 adapting the Act concerning the conditions of accession of the Czech Republic, the Republic of Estonia, the Republic of Cyprus, the Republic of Latvia, the Republic of Lithuania, the Republic of Hungary, the Republic of Malta, the Republic of Poland, the Republic of Slovenia and the Slovak Republic and the adjustments to the Treaties on which the European Union is founded, following the reform of the common agricultural policy. – *Official Journal of the EU*, Luxembourg, br. L 93, 1-17.
3. Temeljni zakon o kmetijskih zadrugah (1965.). – *Uradni list Socialistične Federativne Republike Jugoslavije*, Beograd, 20 (1965) 13: 502-504.
4. Uredba o bankah in hranilnicah (1954.). – *Uradni list Federativne Ljudske Republike Jugoslavije*, Beograd, 10 (1954) 4: 79-88.
5. Uredba o kmetijskih zadrugah (1954.). – *Uradni list Federativne Ljudske Republike Jugoslavije*, Beograd, 10 (1954) 5: 101-108.
6. Uredba o likvidaciji kreditnih zadrug (1947.). – *Uradni list Ljudske Republike Slovenije*, Ljubljana, 4 (1947) 16: 87-88.
7. Uredba o premoženjskih razmerjih in reorganizaciji kmečkih delovnih zadrug (1953.). – *Uradni list Federativne Ljudske Republike Jugoslavije*, Beograd, 9 (1953) 14: 145-150.
8. Ustava Federativne Ljudske Republike Jugoslavije (1946.). – *Uradni list Federativne Ljudske Republike Jugoslavije*, Beograd, 2 (1946) 10: 74-94.
9. Zakon o bančništvu (ZBan) (1999.). – *Uradni list Republike Slovenije*, Ljubljana, 9 (1999) 7: 521-555.
10. Zakon o bankah (1961.). – *Uradni list Federativne Ljudske Republike Jugoslavije*, Beograd, 17 (1961) 10: 201-222.
11. Zakon o denacionalizaciji (ZDen) (1991.). – *Uradni list Republike Slovenije*, Ljubljana, 1 (1991) 27: 1093-2005.
12. Zakon o gozdovih (1965.). – *Uradni list Socialistične Republike Slovenije*, Ljubljana, 23 (1965) 20: 420-428.
13. Zakon o hranilno kreditnih službah in blagajnah vzajemne pomoči (1980). – *Uradni list Socialistične Republike Slovenije*, Ljubljana, 37 (1980) 4: 281-285.
14. Zakon o kmetijstvu (ZKme) (2000.). – *Uradni list Republike Slovenije*, Ljubljana, 10 (2000) 54: 7110-7120.
15. Zakon o konačni likvidaciji zemljirodniških dugova (1945.). – *Uradni list Demokrat-ske Federativne Jugoslavije*, Beograd, 1 (1945) 89: 88-89.
16. Zakon o lastninskem preoblikovanju podjetij (ZLPP) (1992.). – *Uradni list Republike Slovenije*, Ljubljana, 2 (1992) 55: 3117-3130.
17. Zakon o ratifikaciji Evropskega sporazuma o pridružitvi med Republiko Slovenijo na eni strani in Evropskimi skupnostmi in njihovimi državami članicami, ki delujejo v okviru Evropske unije na drugi strani s sklepno listino ter Protokola, s katerim se spreminja Evropski sporazum o pridružitvi med Republiko Slovenijo na eni strani in Evropskimi skupnostmi in njihovimi državami članicami, ki delujejo v okviru Evropske unije na drugi strani. – *Uradni list Republike Slovenije, Mednarodne pogodbe*, Ljubljana, 5 (1997) 13: 769-140.

18. Zakon o ratifikaciji Marakeškega sporazuma o ustanovitvi Svetovne trgovinske organizacije (1995). – *Uradni list Republike Slovenije, Mednarodne pogodbe*, Ljubljana, 5 (1995) 10: 193-724.
19. Zakon o ratifikaciji Sporazuma o pristopu Republike Slovenije k Srednjeevropskemu sporazumu o prosti trgovini ter dodatnih protokolov št. 4 in 5 k Srednjeevropskemu sporazumu o prosti trgovini (1995.). – *Uradni list Republike Slovenije, Mednarodne pogodbe*, Ljubljana, 7 (1997) 14: 1141-1460.
20. Zakon o sodelovanju delavcev pri upravljanju (ZSDU) (1993.). – *Uradni list Republike Slovenije*, Ljubljana, 3 (1993) 42: 2363-2371.
21. Zakon o ustanavljanju in poslovanju hranilno kreditnih služb kmetijskih in gozdarskih delovnih organizacij (1969.). – *Uradni list Socialistične Republike Slovenije*, Ljubljana, 26 (1969) 22: 411-413.
22. Zakon o zadrugah (ZZad) (1992.). – *Uradni list Republike Slovenije*, Ljubljana, 2 (1992) 13: 805-816.

Izvorni znanstveni prispevek

Franci Avsec

Zadružna zveza Slovenije, Ljubljana, Slovenija

Kmetijske zadruge v Republiki Sloveniji

Povzetek

Medtem ko so za razvoj slovenskega kmetijskega združništva po drugi svetovni vojni do osamosvojitve Slovenije značilni pogosti posegi države, je bila vloga države pri izvedbi sistemskih sprememb po osamosvojitvi v glavnem omejena na ureditev pravnega okvira in na nekatere posebne rešitve, ki naj bi v privatizaciji zadrugam omogočile boljše izhodišče ob prehodu na tekmovalni, tržni gospodarski sistem. V letih neposredno pred vstopom v Evropsko unijo so kmetijske zadruge lahko pridobile nekatere pomoči za prestrukturiranje, ki pa so bile na voljo tudi kmetijskim gospodarstvom in živilski industriji.

Nasprotno kot v prejšnjem sistemu, ki je številne cenovne in tržne vzpodbude za tekočo proizvodnjo zagotavljal zadrugam in njihovim članom, vzpodbude po letu 1991 pripadajo fizičnim in pravnim osebam ne glede na organizacijsko obliko proizvodnje v glavnem kot neposredna plačila ter se tako vse bolj odmikajo ne le od zadrug, temveč tudi od tržne proizvodnje.

Podatki o poslovanju kmetijskih zadrug kažejo, da se je v zadnjih letih zmanjšalo število zaposlenih, povprečen prihodek na zadrugo pa povečal. Vendar se koncentracija kmetijskih zadrug odvija bistveno počasneje kot v predelovalni industriji in posebej trgovini na drobno. Možnosti za količinsko rast kmetijske proizvodnje so omejene, zato pred kmetijskimi zadrugami stoji velikanski izziv za utrjevanje članske baze, izboljšanje kakovosti obstoječih proizvodov in iskanja novih dejavnosti zaradi dodajanja nove vrednosti, da bi izboljšale pogajalski položaj proti predelovalni industriji in trgovini.

Ključne besede: denacionalizacija, Evropska unija, hranilno kreditne službe, kmetijske zadruge, privatizacija, Slovenija, zadržni zakon.

Dostavljeno: 9. marca 2005.

Sprejeto: 31. marca 2005.

Franci Avsec

Co-operative Union of Slovenia, Ljubljana, Slovenia

Agricultural Co-operatives in the Republic of Slovenia

Summary

The subject of this article is the process of transition and restructuring of agricultural co-operatives in Slovenia in the post-socialist period, the process which finished with the Slovenian accession to the European Union. At first, the author presents a short review of the basic characteristics of appearance and development of agricultural co-operatives in Slovenia, and later he analyses the changes in period after Slovenia gained independence and preparing for accession to EU. At the beginning of article we can see that the co-operative societies, which in Slovenia was appeared in the early 19th century, have the important role in development of peasant holdings, agriculture and villages till the forming of Kingdom of Yugoslavia, when come to standstill and after that to the slowly recovery. While the history of the Slovenian agricultural cooperation after the Second World War was characterised by frequent interventions of the State, after Slovenia gained independence in 1991, the government's role in this field has been limited to building a suitable legal framework and to the regulation of specific solutions in the privatisation process which were supposed to assure an appropriate starting point for co-operatives at the entrance in the competitive, market economic system. In the recent years before the Slovenian accession to the EU, the agricultural co-operatives were able to obtain some state aid for their restructuring measures, but this aid were not incomparable with the similar support for agricultural holdings and food processing industry.

Contrary to the previous system, where numerous price and market subsidies for the current production were provided to co-operatives and their members, the agricultural subsidies after 1991 have been granted to individuals and legal entities regardless of the production organizational form and are continuously shifting towards income payments, i. e. away from the agricultural co-operatives, but also from the market production.

The data about the activities of agricultural co-operatives show that in recent years the number of employed persons is decreasing, while the average income is increased in this period. However, the concentration of agricultural co-operatives is moving ahead far slower than in food processing industry, and, above all, in retail trade. As the possible quantitative growth of agricultural production will be limited in the future years, the agricultural co-operatives are heading an immense challenge of consolidation of the membership base, improving the quality of existing products and introduction of new products to increase their value added as well as further restructuring in order to improve their bargaining position with processing industry and trade.

Key words: agricultural co-operatives, cooperative law, denationalization, European Union, privatization, savings and loan services, Slovenia.

Received on: 9th March 2005

Accepted on: 31st March 2005

Franci Avsec

Fédération des coopératives de Slovénie, Ljubljana, Slovénie

Les coopératives agricoles en République de Slovénie

Résumé

Le sujet de cette étude est le processus de transition et de la restructuration des coopératives agricoles de Slovénie au cours de la période post-socialiste, processus terminé avec l'adhésion de la Slovénie à l'Union européenne. Dans son article, l'auteur présente d'abord, sommairement, les caractéristiques fondamentales de l'apparition et du développement des coopératives agricoles sur le territoire de la Slovénie, puis il analyse avec cohérence les changements au cours de la période après son accession à l'indépendance et des préparatifs en vue de son adhésion à l'U.E. Dans la première partie de l'étude il est visible que les coopératives, qui étaient apparues en Slovénie tôt au XIXe siècle, avaient un rôle important dans le développement des exploitations agricoles, de l'agriculture et du milieu rural jusqu'à la formation du Royaume des Serbes, Croates et Slovènes, à savoir du Royaume de Yougoslavie quand ont eu lieu une stagnation, puis une lente amélioration. Le développement du coopératisme agricole Slovène après la IIe Guerre mondiale jusqu'à l'indépendance de la Slovénie a été marqué par de fréquentes interventions de l'État. À la différence de ceci, au cours des changements du système après l'indépendance de la Slovénie, l'intervention de l'État a été limitée surtout à la création d'un cadre juridique et à quelques solutions spécifiques de la privatisation dont l'objectif était d'assurer aux coopératives agricoles un meilleur point de départ, en période de transition, vers le système économique de marché compétitif. Au cours des années précédant l'entrée de la Slovénie dans l'U.E., les coopératives agricoles pouvaient aussi obtenir une aide pour leur restructuration, mais une aide semblable était aussi accessible aux ménages agricoles et à l'industrie alimentaire.

Contrairement au système précédent dans lequel de nombreuses subventions concernant les prix et le marché étaient assurées aux coopératives et à leurs membres pour la production courante, après 1991 ces subventions sont aussi accordées aux personnes physiques et juridiques quelle que soit la forme d'organisation de la production, et prennent la forme de paiements directs, en s'éloignant de plus en plus des coopératives, mais aussi de la production de marché.

Les données sur les activités des coopératives agricoles montrent que ces dernières années le nombre de travailleurs a diminué, tandis que le revenu moyen par coopérative a un peu augmenté. À la suite du changement du régime des activités des coopératives d'épargne et de crédit et de la fondation de la Banque Rurale de Slovénie, l'allocation de crédit est aussi organisée selon une méthode nouvelle. Cependant, le processus de concentration des coopératives agricoles – facteur important pour renforcer la compétitivité – se déroule beaucoup plus lentement que dans l'industrie de transformation et surtout plus lentement

que dans le commerce de détail. Les possibilités de croissance quantitative de la production agricole étant limitées, les coopératives agricoles auront à surmonter un immense défi pour la consolidation de la base de leurs membres, l'amélioration de la qualité des produits actuels et la recherche de nouvelles activités en vue de créer de nouvelles valeurs, afin d'améliorer leur position en matière de négociations avec l'industrie de transformation et le commerce.

Mots-clés: dénationalisation, Union européenne, coopératives agricoles, privatisation, Slo-
vénie, loi sur les coopératives, services d'épargne et de crédit.

Reçu: 9 mars 2005

Accepté: 31 mars 2005